

KRONIKA, REFERATI IN KRITIKA.

Etnografski muzej v Ljubljani v letih 1936 — 1938.

Zrcalo vsakega naroda so njegovi etnografski muzeji. Sedaj ko odмира vsled velikih napredkov civilizacije samostojna ljudska delavnost, izginevajo stari običaji, domača obrt propada in se umika industrijalizaciji, sedaj ko se ljudstvo niti umetnostno ne udejevuje več, marveč prepušča to poklicnim obrtnikom, sedaj je še čas, je dvanajsta ura, da se vse to še zbere in ohrani zanamcem v pouk in spomin. Zato je poklican etnografski muzej, da zbere vse te dokaze in priče ljudske aktivnosti ter samostojnosti. Muzej samo na ta način potem postane kraj, kjer se more mladina učiti o delih naših očetov. To so uvideli narodi drugod po svetu in polagajo ravno radi tega veliko važnost na etnografske muzeje. Ne samo posamezni predmeti, cele sobe in celo kompletne hiše so prenešene v muzej, kjer so zbrana sistematično vsa dela ljudstva od najstarejših dob do danes.

Slovenci imamo en sam in edini slovenski etnografski muzej na svetu. Toda ta nas ne more dostojno reprezentirati, ne more prav pokazati sliko življenja in delovanja našega naroda. Mnogo imamo svojega in ni res, da bi vse sprejeli samo od drugod, toda vsega tega prav pokazati tujcem ne moremo. Etnografski muzej v Ljubljani ima na razpolago eno samo razstavno dvorano in del

hodnika za razstavo svojih predmetov. Kako more v tako majhnem prostoru razkazati vse naše zanimive narodopisne predmete, kako razstaviti vse lutke z narodnimi nošami in prikazati verno sliko prebivališča našega človeka? V eni sami sobi je mogoče predmete le v posameznih eksemplarjih pokazati kot nekak vzorec in še tako izgleda potem ta soba bolj skladišče, kakor razstavna dvorana. Vseh raznih varijant naših noš, primerov ljudske umetnosti, vsaj modelov tipov naših hiš, notranje opreme teh hiš itd pa ni mogoče ravno radi pomanjkanja prostora prikazati. Dočim o sistematičnih prikazih razvoja posameznih panog ljudske umetnosti, o razdelitvi v posamezne krajinske tipe sploh ni mogoče govoriti. Večina predmetov je magaciniranih in s tem nedostopnih javnosti v ogled in v študijske namene.

Uprava Etnografskega muzeja v Ljubljani ni nikoli nehala opozarjati na to porazno dejstvo, toda odziva sploh ni bilo, kakor da to ni važno, kakor da je etnografija za dokazovanje narodne samobitnosti nepotreben faktor. Uprava je vsako leto ob predlogu novega proračuna prosila državo in banovino vsaj za toliko subvencije, da bi se mogla sedanja stavba dvigniti vsaj za eno nadstropje in bi s tem dobili vsaj nekaj več prostora na razpolago. Večkrat je

predlagala banovini in državi v posebnih prošnjah zgradnjo novega etnografskega muzeja, ki bi res dostojno mogel predstaviti naš narod svetu. Toda naletela je povsod na gluha ušesa. Mnoge druge, ne trdimo da nepotrebne, akcije so našle odmeva pri naših oblasteh. Zidala se bo Moderna Galerija, ustanovila Umetnostna akademija in drugi slični potrebni zavodi, samo naša etnografija ne more najti svoje strehe. Vse navedene ustanove so gotovo potrebne, da celo prepotrebne za vzgojo mladega naraščaja doma, toda še bolj potreben je urejen in dostojen Etnografski muzej. Kako naj spozna mladi umetniški naraščaj našo domačo umetnost, kako naj se navede in vzgoji k temu, da bo postal glasnik naše duše in da bo znal delati našemu občutju in srcu odgovarjajoče, če tega nima kje spoznati, če nima etnografskega muzeja, kjer bo mogel vse to brez težkoč proučiti in kjer mu bo to jasno na dlani prikazano? Tako pa ostanejo še zmerom zmote o tem, da je slovensko le kar je alpsko, vse ostale pokrajine pa ostanejo nepoznane, čeprav hranijo mnogo več narodnega bogastva. In tudi mnoga važna vprašanja in problemi našega naroda so neobdelani in se nahajamo v nejasnosti samo radi tega, ker nimamo instituta, kjer bi se dalo vse to jasno in sistematično zbirati in prikazati. Neutemeljeni so v tem pogledu vsi napadi na upravo muzeja, ker niso naslovljeni na pravi naslov. Zlo se naj leči pri korenini! Tja naj se obrnejo vse pritožbe in negodovanja.

K pomanjkanju prostora, ki onemogočava pravi razmah in razvoj muzeju, pa moramo omeniti še

drugo oviro, ki ravno tako ne dopušča takega delovanja, kakor bi to od znanstvene institucije zahtevali. Redna letna dotacija je tako majhna, da ni mogoče muzeju izpolnjevati svoje naloge. Etnografski predmeti postajajo vse redkejši in redkejši, pogosto se nahajajo samo še v par eksemplarjih, poleg tega so prekupčevalci v gostem številu preplavili naše kraje in ker razpolagajo z večjimi sredstvi, je razumljivo, da je muzej vedno prikrajšan, posebno ker večkrat tudi o pravem času ni denarja na razpolago. Kupovanje potem od samih prekupčevalcev, ko je denar na razpolago, pa zmanjša muzeju možnost večjih nakupov. Izrednih podpor in dohodkov s strani banovine pa ni in smo večkrat odbiti opustili nado sploh na kake uspehe naših prošenj. Gotovo bi bila tudi banovina v neki meri poklicana podpirati svoj etnografski muzej, saj je slovenska banovina le ena in samo eden slovenski etnografski muzej. Tega dejstva se le premalo zavedamo. Ljudstvo samo pa je tudi tako nezavedno, da bi dalo pri prodaji prednost Etnografskemu muzeju iz zavesti, da s tem bolj koristi narodu, kakor pa če dobi nekaj soldov več. Darovi muzeju so postali sploh redkost in gre zato tem večja čast izjemam.

Ravno tako je tudi radi pomanjkanja sredstev onemogočeno večje znanstveno delovanje. Državna podpora za potovanja je minimalna (8500.— Din.) in še to je treba razdeliti na vse muzeje v Ljubljani in njih pododdelke, kolikor potem odpade na Etnografski muzej je minimalno in omogača kvečjemu dvoje potovanj letno. Etnografski

delavci pa bi se morali predvsem nahajati, vsaj preko poletja na terenu, kajti pri nas je še tako malo zbranega materiala, da se ravno radi tega posameznih problemov sploh dotakniti ne smemo. Najprej bi bilo treba zbrati material, ga proučiti in obdelati, šele nato pa je mogoče pristopiti k reševanju posameznih problemov in jih tudi rešiti nam odgovarjajoče. Radi tega pa bi bila potovanja in spoznavanja materiala na terenu nujno potrebna. Večje podpore za znanstvena potovanja so nujen predpogoj temu praktičnemu etnografskemu delu. Tudi kupovanje bi se moglo na ta način vršiti neposredno in s tem ceneje ter gotovo ne bi bili odvisni od prekupčevalcev. Etnografski muzej bi postal na ta način znan med ljudstvom in ta propaganda bi mu nosila velike koristi. Sedaj so se namreč ponudniki radi stalnih odklanjanj vsled premale dotacije muzeju odvadili hoditi ponujat blago muzeju.

Svetla točka v delovanju in uspehih tega muzeja je izdajanje „Etnologa“, muzejskega glasila. Čeprav z muko in težavami izdajan izhaja v glavnem redno. V njem sodelujejo mnoge znane domače kapacitete in inozemski znanstveniki, predvsem slovanski. S tem je postalo glasilo znano po vsem svetu in povpraševanja po njem dokazujejo potrebo njegovega izhajanja.

Personalni status: Vsa zadnja leta je upravnik dr. Niko Zupanič sam opravljal vse posle v zvezi z administracijo muzeja, bil vodja instituta in tudi urednik „Etnologa“. Razdeljeval je delo, kupoval in pridobival etnografske predmete, vodil korespondenco z domačimi

in tujimi učenjaki in kar je glavno vodil uradno dopisovanje z Ministrstvom prosvete in Dravsko banovino udeleževal se mednarodnih kongresov in predaval na njih ter s tem proslavil muzej med mednarodni širši krog. Zbiral in priobčeval je antropološke izsledke, kakor tudi paleo-etnološke probleme posebno z ozirom na stare Slovane.

Dne 22. novembra 1937. leta je bil z dekretom Ministrstva prosvete P. br. 39131, postavljen za kustosa-pripravnika Franc Kos, diplom. filozof. Kot umetnostnemu zgodovinarju mu vživetje v ljudsko umetnost pač ne bo težko. Prve mesece se je pod vodstvom upravnika uvajal v študij etnografije in deloma etnologije, počasi pa prevzemal tudi administrativne posle, delal obračune in opravljal dela v zvezi z dopisovanji. Znanstveno se je posvetil vprašanju slovenske ornamentike. Vmes je opravil dvome-sečne orožne vaje.

Restavrator Maksim Gaspari je restavriral deloma poškodovane muzejske predmete, dajal strokovne nasvete pri ocenjevanju blaga. Opravljal študije v njegovo stroko spadajoče snovi (slikarstvo). Risal narodne noše in narodne običaje, da tudi v sliki ostanejo v spomin potomcem. Bil večkrat član ocenjevalnih komisij za izbiro narodnih noš.

Preparator Drago Vahtar je vse kupljene predmete skrbno prepariral in popravil, da ostanejo trajnejše. Večino predmetov je moral magacinirati in vodi tako predvsem evidenco nad shranjenimi predmeti. Poleg tega je z večkratnim čiščenjem vestno pazil, da se ne bi zaredil mrčes. Predmete iz skladišč je večkrat pre-

vetril, da jim tema in vedno isti zrak ne bi škodila.

Poleg teh je nastavljena kot dnevničarka-služiteljica Frančiška Furlan, ki je prostore održala vedno čiste in pomagala z delom tudi Narodnemu muzeju.

Izmed važnejših dogotkov v teh letih bi bilo treba omeniti po vrsti: 1936. Upravnik se je udeležil otvoritve muzeja kneza Pavla. Stalno so prihajale ponudbe za nakup folklorno zanimivih predmetov, katere pa je mnogo morala uprava ravno radi pomanjknja kredita odkloniti. Dipl. fil. Simonič I., ki je bil dodeljen muzeju za ureditev knjižnice zgubi podporo iz Bednostnega fonda in s tem muzej pomožno moč. Inozemski in domači znanstveniki se oglašajo v muzeju in zbirajo podatke o našem narodnem zakladu. Upravnik je predaval v radiu o „rasni estetiki Jugoslovanov“. Restavrator je izpopolnil zbirko ljudske plastike in slikarstva, kolikor je še bilo prostora na razpolago. Od mnogih strani je bilo upravi sporočeno, kje se nahajajo etnografsko važni predmeti. Iz zapuščine Petra Žmitka je uprava kupila par slik narodopisnega značaja. Upravnik je odpotoval na Etnološki kongres v Bolgarijo, kjer je predaval „o pomenu barvnega atributa v imenu „Crvena in Bela Hrvatska“. Nato je prejel uradni nalog za potovanje v kamniški, kranjski in novomeški srez. Etnografskemu muzeju v Zagrebu smo preskrbeli slovensko narodno nošo s podrobnim opisom predmetov slovenske narodne noše. V Berlin smo poslali podroben opis naših preslic s potrebnimi risbami. Upravnik je opravil službeno potovanje po do-

brepoljski in ribniški dolini. Upravnik je praznoval svojo šestdesetletnico. 1937. Restavrator je predaval v radiu „o slikah na steklu“. Raznim strankam smo ocenjevali predmete. Inozemski znanstveniki se zanimajo za „Etnologa“. Za nekatere razstave smo posodili nekaj predmetov, v kolikor se niso nanašali na prepoved Ministarstva prosvete radi posojanja. Upravnik je sodeloval na antropološkem kongresu v Bukarešti. 1938. Tuji znanstveniki obiskujejo muzej in se zanimajo z našo folkloro, s temi obiski si je muzej ustvaril dobre zveze z inozemstvom. Upravnik se je udeležil kongresa za obnove študija slovanskih starožitnosti v Krakovu. Minister dvora g. Antič si je ogledal muzej. Posebno mnogo šolske mladine si je ogledalo zbirke in mnogim so bili naši nastavljenci za vodstvo. Upravnik je opravil službeno potovanje v črnomeljski okraj v svrhu zbiranja antropometričnih podatkov. Preparator je na podlagi etnografskega materijala v muzeju sestavil kmečko peč za Prešernovo rojstno hišo v Vrbi. Stalno obiskujejo muzej domači arhitekti in praktiki, da na podlagi nabranega gradiva sestavljajo domačemu duhu odgovarjajoče nove uporabne predmete pa tudi hiše

Kljub majhni dotaciji je muzej opravil nakupe predmetov. Mnogo pa jih je moral odkloniti, čeprav bi bili za muzej zelo važni iz denarnih, včasih pa tudi iz prostornih ozirov. Večjih predmetov n. pr. kmetskega orodja, marsikdaj zelo starih predmetov ravno radi pomanjkanja prostora ni mogel nabaviti. Izmed važnejših nakupov bi bilo treba omeniti: Kmetske plastike: razpelo, Mater Božjo,

sklepnik trama, Mater Božjo z Jezusom, slike na steklo, Ex voto slike iz l. 1730, 1758, Deli narodnih noš: šapelj, avbica, ženski gorenjski kožuh in žensko narodno nošo iz Čičarije. Več starinskih predmetov za osvetljevanje: leščerbe, čelešnik, svetilka, svečniki in lučke na olje. Več kosov hišne opreme: miza iz l. 1781, stoli, naslanjač, skrinjice (slikane in z letnico 1812), naslanjač, zapečkova stranica („baba“ imenovana). Nekaj uporabnih predmetov: rezljane palice, vzorci za tiskanje blaga, lesen možnar in lesena čutara, več ornamentiranih pisanic. Nabožni predmeti: rožni venci, božje potne podobice, Bičani Kristus (ljudska plastika) in ikona ter dragocen križ. Od eksotičnih predmetov je treba omeniti: škornje iz Meksike in malajski godbeni instrument. Na koncu je treba omeniti risbe s folklornimi motivi iz zapuščine P. Žmitka. Mnogo pa je bilo predmetov, katere je moral muzej odkloniti, med njimi bi mogli omeniti važnejše ponudbe: Obširno gradivo o primorskih narodnih nošah, ljudske slike v olju, lesene plastike, skrinje itd.

Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je uprava vmes nabavljala in iz popolnjevala svojo priročno knjižnico, da ima vsaj važnejša dela zbrana pri roki. Med temi ima par dragocenih in redkih eksemplarjev knjig, ki so pa za študij nujno potrebni.

Končno je treba omeniti bele vrane, izjeme v pravilu, redke darovalce etnografskih predmetov muzeju. Z zvečanjem propagande, s potovanji po deželi bi mogli dobiti gotovo več darov. Toda kako zahtevati darov od navad-

nega človeka, ko se še niti naša inteligenca ne zaveda pomena Etnografskega muzeja in ne priskoči na pomoč z darovi k obogatitvi te naše edinstvene zbirke narodnega blaga. Za zahvalo in v zgled drugim naj jih omenimo po vrsti: A. Demšar je daroval nekaj manjše ljudske plastike, J. Karlovšek nekatere foto reprodukcije narodnih vezenin, prof. A. Sič 3 zavoje gorenjskih in belokranjskih pisanic, mg. ph. O. Burdych iz Škofje Loke ljudsko sliko na les „Sv. Janez krsti Jezusa“, dr. R. Ložar in Boris Orel sta darovala 19 malih kruhkov iz okolice Škofje Loke, okrašeno lectarsko srce je daroval dr. R. Ložar, turške vezenine iz Bosne so dar F. Kopača iz Ljubljane. Največje darilo pa je muzej dobil iz zapuščine Antonije Kadivčeve iz Ljubljane, 55 komadov vezenin, peč, blazin, brisač, vezenih rjuh, vezenih prtičkov je obogatilo zbirko vezenin. Vsem darovalcem naj bo na tem mestu še enkrat izrečena zahvala za podarjene predmete in naj bodo postavljeni za svetel vzgled vsem ostalim, katerim je razvoj in napredek Etnografskega muzeja pri srcu.

Vekoslav Bučar:

Univ. prof. Josef Páta

(O priliki njegove pedesetletnice)*

Kdor se je kdaj zanimal za usodo najmanjšega slovanskega naroda — Lužiške Srbe, je pri tem nalletel na celo vrsto knjig in spisov, ki nosijo podpis profesorja Karlove univerze v Pragi — dr. Josefa Páte. Dne 27. avgusta 1936 je slavil petdesetletnico svojega, za celo Slovanstvo tako plodono-

* Članek je bil napisan jeseni 1936.